

УДК 316.334.2

*Квасній Л.Г.,
к.е.н., доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки,
Щербан О.Я.*,
здобувач кафедри теоретичної та прикладної економіки,
Дрогобицький державний педагогічний університет імені І. Франка*

ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ СКЛАДОВИХ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

Постановка проблеми. У процесі глобальних структурних трансформацій зростає роль підприємств туристичної сфери, що також належить до сфери послуг. Підприємства сфери туристичних послуг сьогодні мають значний потенціал в світовій економіці. За даними Всесвітньої туристичної організації, в країнах Європейського союзу туризм сприяє підвищенню сукупного валового внутрішнього продукту на 8%, економічному зростанню на 11%, а кількість робочих місць в туристичній сфері становить близько 12% від загальної чисельності [1]. Прогнози по кількості міжнародних туристичних прибуттів, незважаючи на глобальні економічні виклики, перевищують очікування експертів: у 2013 році 1,087 млрд. осіб здійснили туристичні мандрівки в світі (5% приросту), в тому числі додатково 52 млн. осіб [1].

За оцінками фахівців, на сьогодні частка туристичних послуг у світі становить 75 % від загального обсягу виробництва товарів і послуг у туристичній сфері. На теперішній час у міжнародній торгівлі послуги туристичної сфери є одним із секторів економіки, що розвивається найбільш високими темпами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На основі аналізу наукових джерел щодо сутності економічної безпеки підприємства, зауважимо, що ця наукова категорія різними науковцями трактується по-різному.

О. Ареф'єва і Т. Кузенко [2] у складі економічної безпеки підприємства виділяють: фінансову, інтелектуальну, техніко-технологічну, політико-правову, ресурсну, екологічну, соціальну, інформаційну, силову, безпеку праці.

У свою чергу Бокій В. І. включає до складу економічної безпеки технологічну, ресурсну, фінансову, ринкову та соціальну [3]. Д. Ковальов і Т. Сухорукова [4] дотримуються думки, що у структурі економічної безпеки підприємства необхідно виділити: фінансову, силову, інформаційну, техніко-технологічну, кадрову, правову та екологічну безпеки.

Проте до сьогоднішнього часу в економічній літературі немає однозначного визначення структури економічної безпеки підприємства сфери туристичних послуг. Усе це свідчить про актуальність теми, а відтак зумовило вибір напрямку дослідження в науковому і практичному аспектах.

Постановка завдання. Серед існуючих в економічній науці підходів до дослідження структури економічної безпеки можна виділити вузько спеціалізований підхід, який передбачає аналіз окремих складових безпеки суб'єктів або окремих видів безпеки у відокремленні від інших, наприклад, безпека праці, екологічна, та ін., тобто спрощене констатування функціональних складових економічної безпеки, розгляд її тільки в якомусь одному аспекті. Метою написання статті є комплексне дослідження функціональних складових економічної безпеки підприємств сфери туристичних послуг.

Теоретичною і методологічною основою дослідження є фундаментальні положення сучасної економічної теорії, наукові праці вчених, нормативні та законодавчі акти України з питань управління економічною безпекою туристичного підприємства. В процесі дослідження використовувалися такі методи: абстрактно-логічний (для виявлення сутності економічної безпеки підприємства сфери туристичних послуг як економічної категорії), монографічний (при вивченні особливостей управління економічною безпекою підприємств сфери туристичних послуг), системного аналізу (при дослідженні функціональних складових економічної безпеки підприємств сфери туристичних послуг).

Виклад основного матеріалу дослідження. У нинішніх умовах господарювання підприємство сфери туристичних послуг розглядається як відкрита система, що функціонує в нестабільному та динамічному зовнішньому середовищі, яка створює загрози та небезпеки для ефективного господарювання суб'єктів туристичної діяльності. В умовах невизначеності та мінливості зовнішнього середовища проблема забезпечення економічної безпеки підприємств сфери туристичних послуг, яка

* Науковий керівник: Квасній Л.Г. – к.е.н., доцент, професор Міжнародної Кадрової Академії

визначається ефективною системою захисту від внутрішніх та зовнішніх загроз, є достатньо актуальною та виступає одним з пріоритетів сучасних наукових досліджень.

Отже, підприємства сфери туристичних послуг представлені різними суб'єктами господарювання: підприємствами, установами й організаціями, приватними підприємцями, які виготовляють і реалізують туристичні товари та послуги туристичного попиту. На нашу думку, підприємства сфери туристичних послуг – це суб'єкти господарювання різних організаційних форм бізнесу, які здійснюють функції прийому, розміщення, обслуговування, пізнавально-розважального, ділового, оздоровчого, спортивного та іншого туристичного призначення. До основних суб'єктів сфери туристичних послуг належать готелі, туристичні комплекси, кемпінги, мотелі, пансіонати, підприємства харчування, транспорту, заклади культури, спорту тощо призначені для туристів.

Під економічною безпекою підприємства сфери туристичних послуг розуміємо стан функціонування туристичного підприємства конкретного регіону чи країни в цілому у визначений період часу, що характеризується відсутністю загроз і таким поєднанням туристичних ресурсів та інфраструктури, яке дозволяє забезпечити стабільний розвиток конкретної територіальної рекреаційної системи у майбутньому.

Основними критеріями оцінки надійності та ефективності економічної безпеки туристичного підприємства повинні бути:

- забезпечення стабільної роботи підприємства;
- попередження кризових ситуацій, у тому числі різних надзвичайних подій.

Способи забезпечення економічної безпеки визначає саме туристичне підприємство. Виокремлюють два види суб'єктів економічної безпеки туристичного підприємства:

- особи та структурні підрозділи, що функціонують безпосередньо на підприємстві;
- організації і посадові особи, що не входять до складу туристичного підприємства [5].

Нами розроблено структуру економічної безпеки підприємства сфери туристичних послуг (рис. 1).

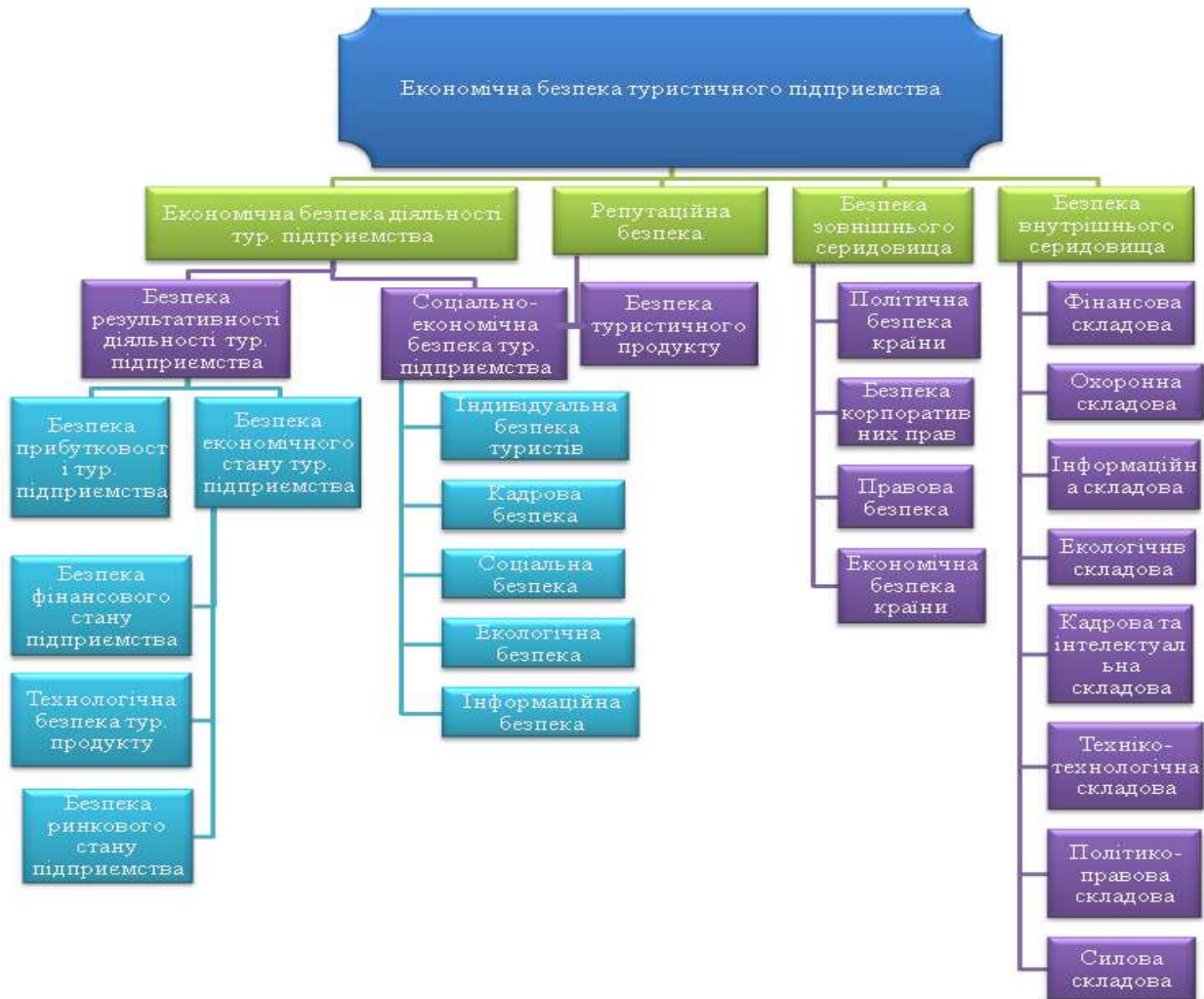

Рис. 1. Класифікація функціональних складових економічної безпеки підприємства
Джерело : авторська розробка

Під функціональною складовою економічної безпеки підприємства розуміємо сукупність основних напрямів його економічної безпеки, що значно відрізняються один від одного за своїм змістом.

Фінансова складова є провідною та вирішальною, оскільки за ринкових умов господарювання фінанси є «двигуном» будь-якої економічної системи, про її ослаблення свідчать: зниження ліквідності підприємства; підвищення кредиторської та дебіторської заборгованості; зниження фінансової стійкості тощо. До фінансової складової економічної безпеки входять такі елементи, за якими оцінюється стан загрози: аналіз загрози негативних дій щодо політико-правової складової економічної безпеки; оцінка поточного рівня забезпечення фінансової складової економічної безпеки; оцінка ефективності запобігання можливій шкоді від негативних дій, пов'язаних з антикризовими явищами; планування комплексу заходів і розробки рекомендацій щодо фінансової складової економічної безпеки.

Інтелектуальна і кадрова складова визначає в першу чергу інтелектуальний та професійний склад кадрів. Програма інтелектуальної та кадрової складових економічної безпеки має охоплювати як взаємопов'язані, так і самостійні напрями діяльності того чи іншого суб'єкта господарювання. У програмі має бути визначений можливий негативний вплив антикризових факторів за наявності працівників чи структурних підрозділів, які не здатні приносити максимальну користь своєму підприємству.

Техніко-технологічна складова передбачає аналіз ринку технологій стосовно виробництва продукції аналогічного профілю певного підприємства.

Технологічна складова полягає у ступені відповідності застосовуваних на підприємстві технологій найкращим світовим аналогам з оптимізації витрат.

Політико-правова складова охоплює такі елементи організаційно-економічного спрямування:

- аналіз загроз негативних впливів;
- оцінку поточного рівня забезпечення;
- планування (програму) комплексних заходів спеціалізованими підрозділами підприємства;
- здійснення ресурсного планування;
- планування роботи відповідних функціональних підрозділів підприємства [6].

Правова складова полягає у всебічному правовому забезпеченні діяльності підприємства, дотриманні чинного законодавства за умови оптимізації витрат ресурсів на досягнення цілей.

Інформаційна складова полягає у здійсненні ефективного інформаційно-аналітичного забезпечення господарської діяльності підприємства.

Охоронна складова включає безпеку туристичних маршрутів, безпеку туристів, безпеку захищеності майна туристичного підприємства та безпеку його працівників.

Екологічна складова має гарантувати безпеку суспільству від суб'єктів господарювання, що здійснюють виробничо-комерційну діяльність. З цією метою підприємство повинне ретельно дотримуватись національних норм мінімально допустимого вмісту шкідливих речовин, що потрапляють у навколишнє середовище, та екологічних параметрів продукції і послуг [7].

Головна сутність екологічної складової економічної безпеки з позиції підприємства повинна полягати у прагненні оптимізувати фінансові затрати таким чином, щоб при мінімальних витратах на забезпечення дотримання екологічних норм і стандартів мінімізувати витрати від адміністративних санкцій за забруднення навколишнього середовища і втрати ринків збуту товарів у країнах [8; 9].

Отже, економічна безпека підприємства сфери туристичних послуг представляє собою універсальну категорію, що відображає захищеність суб'єктів соціально-економічних відносин на всіх її рівнях і містить у собі систему засобів, що забезпечують конкурентоспроможність та економічну стабільність підприємства.

Висновки з проведеного дослідження. Економічна безпека кожного підприємства сфери туристичних послуг є індивідуальною, її повнота і дієвість залежать від чинної в державі законодавчої бази, від обсягу матеріально-технічних і фінансових ресурсів, виділених керівниками підприємств, від розуміння кожним з працівників важливості гарантування безпеки бізнесу, а також від досвіду роботи керівників служб безпеки підприємств.

Надійна економічна безпека підприємства можлива лише за комплексного і системного підходу до її організації. Ця система забезпечує можливість оцінити перспективи зростання підприємства, розробити тактику і стратегію його розвитку, зменшити наслідки фінансових криз і негативного впливу нових загроз та небезпек.)

Бібліографічний список

1. Журнал Всемирной туристической организации "Туристический барометр" (UNWTO World Tourism Barometer) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mkt.unwto.org/ru/barometer>
2. Ареф'єва О.В. Планування економічної безпеки підприємств / О.В. Ареф'єва, Т.Б. Кузьменко. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2005. – 170 с.

3. Бокій В.І. Економічна безпека підприємства – найважливіша складова фінансової стійкості / В.І. Бокій // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 8. – С. 111-114.
4. Ковальов Д. Економічна безпека підприємства / Д. Ковальов, Т. Сухорукова // Економіка України. – 1998. – № 10. – С. 48-52.
5. Квасній Л.Г. Стратегічне і тактичне планування діяльності підприємства як основні складові механізму забезпечення його економічної безпеки / Л.Г. Квасній, О.М. Попівняк, О.Я. Щербан // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Економічні науки : [збірник наукових праць] / [за ред. І.Т. Кіщака]. – Миколаїв : МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2015. – № 1(4). – С. 50-51.
6. Ильяшенко С.Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке / С.Н. Ильяшенко // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 3(21). – С. 12-19.
7. Мойсеєнко І.П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства : [навч. посібник] / І.П. Мойсеєнко, О.М. Марченко. – Львів, 2011. – 380 с.
8. Корнієнко О.М. Управління економічною безпекою розвитку туристичного підприємства / О.М. Корнієнко // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». – 2010. – Вип. 4 (2). – С. 112-116.
9. Кокорева О.В. Економічна безпека туристичного підприємства в системі державного управління / О.В. Кокорева [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tourlib.net/stattiukr/korz.htm>

References

1. *Zhurnal Vsemirnoy turisticheckoy organizatsii "Turisticheskiy barometr"* [Journal of the World Tourism Organization, "Tourism Barometer"] (UNWTO World Tourism Barometer)", available at: <http://mkt.unwto.org/ru/barometer> (access date November 12, 2015).
2. Arefieva, O.V. and Kuzmenko, T.B. (2005), *Planuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva* [Planning of economic security companies], Vyd-vo Yevropeiskoho un-tu, Kyiv, Ukraine, 170 p.
3. Bokiі, V.I. (2003), "The economic security of the enterprise – the most important component of financial stability", *Aktualni problemy ekonomiky*, no 8, pp. 111-114.
4. Kovalov, D. and Sukhorukova, T. (1998), "The economic security of the enterprise", *Ekonomika Ukrainy*, no. 10, pp. 48-52.
5. Kvasnii, L.H., Popivniak, O.M. and Shcherban, O.Ya. (2015), "Strategic and tactical planning of the company as the main components of a mechanism to ensure its economic security", *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho Natsionalnoho universytetu imeni V.O. Sukhomlynskoho. Ekonomichni nauky*, no. 1(4), pp. 50-51.
6. Iliashenko, S.N. (2003), "Components of economic security and approaches to assessment", *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 3(21), pp. 12-19.
7. Moiseienko, I.P. and Marchenko, O.M. (2011), *Upravlinnia finansovo-ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstva* [Financial and economic security of the enterprise], tutorial, Lviv, Ukraine, 380 p.
8. Korniienko, O.M. (2010), "Managing the economic security of tourism enterprises", *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Seriia "Ekonomika"*, Iss. 4 (2), pp. 112-116.
9. Kokorieva, O.V. "The economic security of tourism enterprises in public administration", available at: <http://tourlib.net/statti ukr/korz.htm> (access date November 12, 2015).

Квасній Л.Г., Щербан О.Я. ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ СКЛАДОВИХ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

Мета – комплексне дослідження функціональних складових економічної безпеки підприємств сфери туристичних послуг.

Методика дослідження. В процесі дослідження використовувалися такі методи: абстрактно-логічний (для виявлення сутності економічної безпеки підприємства сфери туристичних послуг як економічної категорії), монографічний (при вивченні особливостей управління економічною безпекою підприємств сфери туристичних послуг), системного аналізу (при дослідженні функціональних складових економічної безпеки підприємств сфери туристичних послуг).

Результати. Визначено основні критерії оцінки надійності та ефективності економічної безпеки туристичного підприємства. Сформульовано авторське визначення підприємства сфери туристичних послуг: це суб'єкти господарювання різних організаційних форм бізнесу, які здійснюють функції прийому, розміщення, обслуговування, пізнавально-розважального, ділового, оздоровчого, спортивного та іншого туристичного призначення. Запропоновано класифікацію основних функціональних складових економічної безпеки туристичного підприємства.

Наукова новизна. Набула подальшого розвитку класифікація функціональних складових економічної безпеки підприємств сфери туристичних послуг, яка, на відміну від існуючих, включає безпеку внутрішнього середовища з її функціональними складовими. У зв'язку з цим запропоновано удосконалену структуру економічної безпеки підприємства сфери туристичних послуг з поданням характеристики кожної її функціональної складової. Запропоновано авторське визначення економічної безпеки підприємства сфери туристичних послуг, яка представляє собою універсальну категорію, що відображає захищеність суб'єктів соціально-економічних

відносин на всіх її рівнях і містить у собі систему засобів, що забезпечують конкурентоспроможність та економічну стабільність туристичного підприємства.

Практична значущість. Запропонована функціональна система забезпечує можливість оцінити перспективи зростання туристичного підприємства, розробити тактику і стратегію його розвитку, зменшити наслідки фінансових криз і негативного впливу нових загроз та небезпек.

Ключові слова: економічна безпека, функціональні складові, туристичні послуги, підприємство сфери туристичних послуг.

Kvasnii L.H., Shcherban O.Ya. RESEARCH FUNCTIONAL COMPONENT OF ECONOMIC SECURITY THE ENTERPRISES OF TOURISM SERVICES

Purpose is a comprehensive study of the functional components of the economic security of enterprises in the tourism services.

Methodology of research. The study used the following methods: abstract-logical (to identify the nature of economic security sphere of tourism as an economic category) monographic (the study features management of economic security enterprises in the tourism services), systems analysis (the study of the functional components of the economic security of enterprises in the travel services).

Findings. The main criteria for assessing the reliability and efficiency of economic security of the tourist business. Author's definition of the scope of travel services company, is an entity different organizational forms of business, performing functions of reception, accommodation, service, entertainments, business, health, sports and other tourist destination. The classification of the major functional components of the economic security of the tourist business.

Originality. Entered further classification of functional components of the economic security of enterprises in the tourism services that unlike existing security includes internal environment of its functional components. In connection with this proposed structure improved economic security sphere of tourism with the notion of the functional characteristics of each component. An author's definition of economic security sphere of tourism, which is a universal category, reflecting the security actors of socio-economic relations at all levels and includes a system of means of ensuring economic stability and competitiveness of tourism enterprises.

Practical value. The proposed functional system provides the opportunity to assess the prospects for growth in tourist enterprises, develop tactics and strategy of its development, reduce the effects of the financial crisis and the negative impact of new threats and dangers.

Key words: economic security, functional components, tourism services, enterprises of tourist services.

Квасний Л.Г., Щербан А.Я. ИССЛЕДОВАНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНЫХ СОСТАВЛЯЮЩИХ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ СФЕРЫ ТУРИСТИЧЕСКИХ УСЛУГ

Цель – комплексное исследование функциональных составляющих экономической безопасности предприятий сферы туристических услуг.

Методика исследования. В процессе исследования использовались следующие методы: абстрактно-логический (для выявления сущности экономической безопасности предприятия сферы туристических услуг как экономической категории), монографический (при изучении особенностей управления экономической безопасностью предприятий сферы туристических услуг), системного анализа (при исследовании функциональных составляющих экономической безопасности предприятий сферы туристических услуг).

Результаты. Определены основные критерии оценки надежности и эффективности экономической безопасности туристического предприятия. Сформулировано авторское определение предприятия сферы туристических услуг: это субъекты хозяйствования различных организационных форм бизнеса, осуществляющих функции приема, размещения, обслуживания, познавательно-развлекательного, делового, оздоровительного, спортивного и иного туристического назначения. Предложена классификация основных функциональных составляющих экономической безопасности туристического предприятия.

Научная новизна. Получила дальнейшее развитие классификация функциональных составляющих экономической безопасности предприятий сферы туристических услуг, которая, в отличие от существующих, включает безопасность внутренней среды с ее функциональными составляющими. В связи с этим предложено усовершенствованную структуру экономической безопасности предприятия сферы туристических услуг с представлением характеристики каждой ее функциональной составляющей. Предложено авторское определение экономической безопасности предприятия сферы туристических услуг, которая представляет собой универсальную категорию, отражающую защищенность субъектов социально-экономических отношений на всех уровнях и включает в себя систему мер, обеспечивающих конкурентоспособность и экономическую стабильность туристического предприятия.

Практическая значимость. Предложенная функциональная система обеспечивает возможность оценить перспективы роста туристического предприятия, разработать тактику и стратегию его развития, уменьшить последствия финансовых кризисов и негативного влияния новых угроз и опасностей.

Ключевые слова: экономическая безопасность, функциональные составляющие, туристические услуги, предприятие сферы туристических услуг.